

ZELEI MIKLÓS

Tanksimogató

■ Csak hogy megidézzük a kort, és kevés szóval minél többet mondjunk róla el, szóljon meg a nyolcvanas évek közepéről a kiskunsági tanyás gazda, akit – sok társához hasonlóan – évtizedek alatt sem sikerült téeszbe tömöríteni: „Nincs is nálunk kommunista párttag egy se! Kivéve Schneider bácsit, de neki muszáj, mert SS-katona volt.”

Ebben az időben, amikor Gábor gazda két frappáns mondatban összefoglalta Schneider bácsi életét – *valójában* fogalmunk sincs arról, hogy mi történt: *semmit nem tudunk* –, már vagy harminc éve szovjet egységek állomásoztak a futóhomokon. Az akácos – hungarikum! – út végében, Gábor gazda tanyaudvarán vasbakra állítva szovjet katonai benzintartály figyelt az árnyasból a dűlőútra, jön-e már a szovjet tartálykocsi az új feltöltéssel. Gyárilag zöld volt a bakra emelt ciszterna, Gábor gazda míniummal rozsdaszínre festette, de azért átütött az új festésen az eredeti fekete felirat: *огнеопасно* (tűzveszélyes).

Bort, pálinkát, szalonnát, kolbászt kaptak az oroszok a tartályért, a benzinekért, a legjobb minőségű brikettért... Fegyvert is lehetett cserélni-vásárolni.

A megszállási turizmus korszakában Gábor gazda az egyik legjövődolgozóbb üzletágra lelt rá: saját termését helyben exportálva devizáért megvásárolható árucikket szerzett be külföldiektől. A piaci árnál sokkal olcsóbban. Mondjuk, rá is volt szorítva a leleményre, mert mint egyéni gazdálkodót nyomták adóval rendszeren. Amit tőle beszédtek, azt neki is valahogy be kellett szednie.

Megélt, taníttatta a fiait, adományozott a templomnak.

El is mehetett volna. És akkor nem kellett volna csereberélnie a megszállókkal. Meg, persze, megtehetette volna azt is, hogy itthon is marad, meg nem is csereberél. Akkor betörnek a tanyájába, a pincéjébe, és úgy viszik el a tulajdonát, hogy semmit nem adnak érte.

Az otthonosságról beszélnek. Az otthon, az otthonosság megteremtésének és fenntartásának vágyáról egy olyan világban, amelyben közellátás veszélyeztetése miatt bármelyik percben elvihették a gazdát, el is vitték, bilincsbe verve, amelyben folyamatosan padláslesőprők rohamozták meg és rabolták ki az otthont, majd téesz-agitátorok dúlták föl a kamrát, a góré meg a tisztaszobát – az én házam, az én váram –, azután pedig a szovjet Déli Hadseregcsoport páncélos hadosztálya vert tanyát évtizedekre a tanya mellett. Az én házam se az én váram?

Otthon is idegenben? Amikor – és akinek! – ez olyan mértéket öltött már, hogy az idegenség is több otthonosságot ígért, következett a lépés: elmenni. Disszidálásnak hívtuk. Az otthon utáni vágy *leküzdhetetlen* megnyilvánulása. Fontos volt hát a *leküzdés*.

Mindez a diskurzus állandó tárgya volt egy időben, mostanában már kevesebbet beszélünk róla. És hogy Erdélyben mit gondolnak minderről? Azt nem tudom, noha megpróbáltam megtudni. Megkérdeztem egyszer egy erdélyi barátomat: ha ő belépett a Román Kommunista Pártba – a hazáért harcolt. Az erdélyi magyarok szabadságáért: minden egyes tagbélyeg újabb tövis volt a koszorún (a babérlevelek között). Ha én beléptem a Magyar Szocialista Munkáspártba, az hazaárulás volt, a magyar-

ság bilincseihez kovácsoltam újabb láncszemet (homlokomról magam téptem le a babért). Hogy van ez? Azt válaszolta: így.

Aztán fölöttem még egy kérdést: mit mondana egy 1920. június 5-ei kolozsvári magyar egy 2014-es kolozsvári magyarról? Ha egyáltalán lehet ezt „modellezni”. De még a modellezés dolgában sem jutottunk tovább...

Azt hittem, megúszom ezt a kisdolgozatot anélkül, hogy leírjam: kollaboráció.

De már látom, nem sikerül. Nagyon szeretném ugyanis, ha elolvasnák e néhány alanti mondatot, eddig azonban sehová nem tudtam beilleszteni őket. Idehivatkozom hát a végére. Tárgyuk a kollaboráció.*

* „...pour ne pas châtier les coupables, on maltraitait des filles. On allait même jusqu'à les tondre.» (Hogy ne kelljen megbüntetni a vétkeket, nőket hurcoltak meg. Képesek voltak arra vetemedni, hogy kopaszra nyírják őket.)

Ez a mottó szerepel Paul Éluard *Comprenne qui voudra* című verse fölött. Egyike ez azon kevés kortárs dokumentumnak (1944. december 2-án jelent meg a *Les Lettres françaises*-ben), mely részvétet tanúsít a meghurcolt nők iránt, és viszolyog a fülig érő mosolyú, kidüllesztett mellű megtorlóktól. (Akik – no persze, a németek eltakarodása után – géppisztolyt akasztottak nyakukba, kézigránátokat az övükbe, úgy vonultak védtelen nők ellen.)

[...]

Meglehetősen azonos módon zajlanak ezek a népitételek. A »bűnös« felelősségre vonása hangsúlyozottan nyilvános aktus. A megszegyentítés a település valamely kiemelt fontosságú pontján (polgármesteri hivatal előtt, a templomtérén, hamarjában összetakolt pódiumon, egy háznak a térre néző erkélyén stb.) történik. A vétkeket kopaszra nyírják, többnyire félmztelenre vagy meztelenre vetkőztetik, arcára, testére, festékkel vagy kátránnyal horogkeresztet mázolnak, nyakába táblát akasztanak, amely egyértelműen minősít: »följelentő«, »kollaboráns«, »németek szajhája«. Igen gyakori, hogy a tömeg, valósággal körmenetet tartva, a település valamennyi főbb útvonatát végigjárhatja a »bűnösselel.« Léderer Pál: ...jöttetek, s kivonszolták az utcára, hogy kopaszra nyírják... 2000 2010. 7–8. sz. 55–76.

